

18
I. N. J. C.
DISSERTATIO ACADEMICA,
VERITATEM
RELIGIONIS EVANGELICÆ
EX SCRIPTIS GENTILIIUM
ADSSERTAM
EXHIBENS,

QUAM
Adnuente Amplissima Facultate Philosophica
In illustri ad Auram Athenæo,

Sub UMBONE

MAG. **JOHANNIS**
BILMARK,

HIST. & PHIL. PRÆCT. PROF. REG. & ORD.

Publico bonorum examini modeste subicit

JOHANNES NIC. GUMMERUS,

SAVOLAXIA TENNO.

IN AUDITORIO MAJORI AD DIEM X. DECEMB.

ANNI R. S. MDCCLXVI.

H. A. M. S.

ABOÆ

Impressit JOH. CHRISTOPH. FRENCKELL.

KONGL. MAJ:TS
TRO-TJENARE och CAPITAINÉ
Vid Tavastehus-Läns Regemente
Samt RIDDARE af Kongl. Svärds-Orden,
Välborne HERREN,
Herr JACOB BÖISMAN.

KONGL. MAJ:TS
TRO-TJENARE och HÅRADSHÖFDINGE,
Högvälborne BARON,
Herr HENRIC JOHAN
RHEBINDER.

MINE HERRAR och

Til. Skyldigt.
Af. EDRA. Stora. Och.
Sa
Min. Beständiga. Vörd-
Up-offras.
Detta. Mitt. Acade-
Blif-
EDRA. Dagar.
Samt. EDER. Lefnad.
Som. Af. Innersta.
MINE.

Ödmjukaste.
JOHAN NICOL.

KONGL. MAJ:TS
TRO-TJENARE och HOF-SECRETERARE

Samt

KRONO-BEFALLNINGSMAN i Savolax Nedredels Härad,

Ådel och Högaktad,

Herr HENRIC MARTINI.

KONGL. MAJ:TS
TRO-TJENARE och LIEUTENANT

Vid Carelska Esquadron,

Välborne,

Herr HERMAN BERNT
von BURGHAUSEN.

HÖGGUNSTIGE GYNNARE.

Minnesmärke.

Oförtjenta. Vålgjeringar.

mt.

nad. Och. Årkänsla.

EDER.

misika. Arbete.

ve.

Så. Många.

Så. Säll. Och. Förföjlam.

Hjerta. Önskar.

HERRARS.

Tjenare.

GUMMERUS,

OECONOMIE • COMMISSARIEN och KRONO-LÄNSMÄNNEN;
Välaktad,
Herr HENRIC GUMMERUS,

Min Högtärade Käraste FADER.

De är ej en eller annan, utan otaliga ömhets prof och välgjeringar, hvarmed jag af Min Käraste FADER alt intil denna stund blifvit öfverhopad. Innan jag än hade lärt skilja högra handen ifrån den vänstra, ljuset från mörkret, har EDER kärleksfulla omsorg redan varit vakande öfver min ungdoms snafvande fjät. Den samma har sedermera ej af- utan dageligen tiltagit, då EDERT ögnamärke blifvit, at hos mig upväcka afsky för laster, och kärlek ej til något förgängeligt, utan til dygden, som med skjäl skattas högte, än alla verldenes ägodelar. Ingen må derföre undra, om jag nyttjar detta lyckeliga tillfället, då mig vederfars den länge efterlängtade förmånen, at allmänneligen få å daga lägga den vördnad och tacksamhet, som hos mig förborgad legat. Uptagen, Min Huldaste FADER, dessa blad, hvilka jag EDER härmedelft upoffrar såsom vedermäle af min barnliga vördnad och beständiga tilgifvenhet. Den Högste Guden göre Mina Kära Föräldrars lefnadsdagar få många och förnögda, som deras välgjeringar emot mig varit otaliga, och de suckar jag nu och altid upfänder äro brinnande. Med beständig vördnad framhårdar til sista lefnadstunden

Min Högtärade Käraste FADERS

Ödmjuk - Lydigste Son
JOH. NIC. GUMMERUS.

D. D.

§. I.

Q uemadmodum ignis, favilla licet undique tectus, vim suam illuminandi non statim amittit, sed impositas moles sensim eluctans, lucidos radios iterum emittit; ita veritas, obscuro licet *Democriti* puteo demersa, nunquam tamen ita obscurari potest, quin ex fabularum & allegoriarum caligine in lucem prodeat, vim suam exserat & de mendacio ad extremum triumphet. Docent hoc gentilium Philosophorum scripta, quæ licet variis figmentis atque ineptis subinde opinionibus scaturiant; attamen ut ex stercore *Ennii* aurum collegit *Virgilius*, ita quoque prudens Lector ex illis haud pauca haurire, atque in usus suos convertere potest. Quamobrem etiam illi ipsi Ecclesiæ Doctores, quos Patrum nomine celebramus, veterum

A

Philos.

Philosophorum scripta sedulo evoluerunt, quæ sobria animadverterent, libris suis apte inferuerunt, nec impediverunt alios, quo minus per Philosophiæ arua exspatiari possent. Commendat inter alios CLEMENS ALEXANDRINUS Philosophiam, quod ad Religionem Christianam viam sterneret in hunc modum:

Ἐκπαιδανώγει καὶ Φιλοσοφία τὸν Ἑλληνικὸν ὡς ὁ νόμος τὰς Ἑβραίων εἰς Χριστὸν προσπαρασκευάζει τοιοῦτη ἡ Φιλοσοφία, προσδοκῶνσα τὸν ὑπὸ Χριστῷ τελειούμενον, id est: *Ipsa etiam Philosophia Græcos, sicut Lex Hebræos, deducebat ad Christum. Preparat ergo Philosophia, ei viam sternens, qui a Christo perficitur (a).* Et profecto cum mens nostra attente considerat tam defectus, quibus laboramus, quam peccata, quæ quotidie committimus, Deumque ita offendimus; satis animadvertit, se, salva iustitia Divina, in gratiam ejus sine prævia satisfactione redire non posse. Talem vero peccata expiandi modum quum mens nostra nullum inveniat, mox colligit, aut nullam omnino generi humano datam esse rationem, ex hoc miseriarum barathro emergendi, id quod bonitati Divinæ, quam eximiam quotidie experitur, e diametro repugnaret; aut Deum alicui genti patefecisse modum, ad sanctiorem vitam & veram cum ipso conjunctionem perveniendi. Huic studio intenti gentiles modo per traditiones orales, modo per conversationem cum Christianis & per eorum libros, vel alia ratione, ut miram virtutis cultorum curam agit benignissimum Numen, ad pleniorum de Deo cognitionem sensim pervenerunt. Valer hoc imprimis de gentilibus, qui proxime post nativitatem Chri-

Christi vixerunt; quorum nonnulli, qui Philosophiæ & Religionis suæ lacunas animadverterent, utramque in ludibrium eo tempore prostitutam honestiore velo palliarunt, & surreptas a Christianorum purpura lacinias ingeniose illis aduerunt: alii autem convitiis eos sunt infectati, quorum dogmatibus profecerant, sed simul tamen effecerunt, ut veritas inter sarcasmos, velut rosa inter spinas & granula auri inter scorias, micet, utque verum sit, quod inimici etiam quandoque profint. Hoc plenius monstrabit præfens opella, breviter strictimque probatura, veritatem Religionis Evangelicæ ex scriptis etiam gentilium adferri posse. Inveniet forte in his pagellis cordatus Lector nonnulla, quæ legisse haud displicebit. Cum enim Auctores, quorum effata producemus, primis Christianismi temporibus vixerint, eaque scriptis consignaverint, quæ plerisque saltem nota essent, illorum vel de Christianis primitivæ ecclesiæ testimonia vel insolitæ opiniones libris eorum insertæ penitus non erunt rejiciendæ. Deinde licet multi hostes Christianorum fuerint, attamen & hi, quoties laudant, verum dixisse merito putantur. Adde, quod hi inimici non a deo profligatæ impietatis fuerint, ut non viri boni haberi voluerint; quare nihil tam audacter effutire potuerunt, quin veritas ipsorum effatis subesset, quamvis monstroso, ut ab invidis fieri solet, habitu vestita: alioquin mendacii argui mox potuissent. Denique cum dentur homines, qui omnem Religionem, præter naturalem, eliminatam cuperent, majusque, horreo dicere, pretium gentilium scriptis, quam verbo

DEi revelato statuant, ex nostra dissertatione intelligent, gentiles Philosophos primis sæculis florentes, ea per traditionem, conversationem, aliosque modos cognovisse, mysteria, in quibus cardo salutis nostræ vertitur. Pudeat igitur hos, sublimiorem Philosophiam profitentes, in meridiana Evangelii luce ad hæc cæcutire, quorum radios in spissis ignorantiae atque superstitionis tenebris adspexerunt gentiles. Qui vero si nihil moveantur, Tu tamen B. L., quæ Tua est probitas, meliorem in partem interpreteris, quicquid a bono nostro emanavit proposito.

(a) CLEMENS Alexandr. Stromat. l. p. m. 282.

§. II.

Ne autem quis nostra forte legens, præpropere colligat, veteres Philosophos solius rationis lumine ea dogmata fuisse adsecutos, quæ mox proferemus, adeoque hinc occasionem sibiumat, viribus ingenii humani plus iusto tribuendi; observare licet, quod Philosophi gentiles ex limpidis Christianorum rivis sua sæpius irrigaverint arua: quare etiam eruditissimi viri velut conditionem rei furtivæ contra illos passim instituerunt. Sic fragmentum quoddam ex AMELIO, Philosopho Platonicæ sectæ addicto, nobis conservavit EUSEBIUS, ex quo constat, quod ille Evangelium JOHANNIS viderit, siquidem primos hujus versus non sine laude citet (a). Eusebio pollicem premit BASILIUS: Hæc, inquit, intelligit ea, quæ paullo ante ex Johannis Evangelio adduxerat, ego novi multos,

tos, etiam extra veritatis rationem mundana sapientia
 præditos, jaclantes & admirantes suis decretis & scri-
 ptis miscere ausos fuisse: κλέπτει γὰρ ὁ διάβολος καὶ τὰ
 ἡμέτερα ἐκ Φερουιδῶν πρὸς τὰς αὐτῶν ὑποφύτας, id est: fur
 enim est Diabolus, qui nostra, que sunt, extra ad suos
 fert interpretes (b). Taceo jam JOH. OWENUM (c),
 HUETIUM (d), CAWEUM (e), STANLEJUM (f),
 MOSHEIMIUM (g), aliosque, qui plagia gentilium
 Philosophorum satis detexerunt; sed mihi temperare
 non possum, quin adferam LUCÆ HOLSTENII te-
 stimonium. Observat autem ipse: In posteriorum Pla-
 tonicorum scriptis, præsertim PLGTONI, JAMBlichI
 & PROCLI multa passim reperiri, quæ non ex obviis
 aut communibus Religionis nostræ dogmatibus, sed ex in-
 timis reconditisque Mysticæ Theologiæ penetralibus
 videantur deprompta; neque obiter tantum strictissimeque
 verbis adumbrata, sed proprio ac efficacissimo orationis
 genere adeo luculenter ab iis expressa, ut magnis in-
 geniis materiam dubitandi non levem reliquerint, alios
 in eum impulerint errorem, ut quæ apud vetustissimos
 Ecclesiæ Scriptores Divina prorsus in hoc genere exstant,
 ea inverso ordine a Platoniciis illis mutuata, & velut
 Egyptiorum spolia in pios usus conversa adfirmaverint,
 atque isto etiam argumento præstantissimorum operum
 fidem & auctoritatem convellere voluerint (h). Scilicet
 hoc inter vaferrimas Diaboli artes erit ponendum,
 quod cum animadverteret, superstitiones gentilium,
 orta per orbem Evangelii luce magis magisque evile-
 scere, viros quosdam eruditos excitaverit, qui venena
 sua grato modo hominibus propinarent, atque mon-

strosa opinionum lolia fragranti Evangelii tritico miscerent, ut venusta specie incautos deciperet.

(a) *In Preparat. Evangel. XI. 10.* (b) *Vid. Homil. XVI. in Princip. Johannis.* (c) *Confr. Ejus librum, qui inscribitur Theologumena.* (d) *In demonstratione Evangel. Prop. IV. p. 23.* (e) *Vid. GUIL. CAVE Christianism. primitiv. Lib. III. pag. 64.* (f) *Vid. Append. ad TH. STANLEY Histor. Philosoph. Cap. VII. p. 1221.* (g) *In dissertat. de studio Ethnicorum Christianos imitandi.* (h) *In libro de vita & scriptis PORPHYRII Cap. VI. p. 28.*

§. III.

His ita præmissis, inoffenso magis pede ad institutum nostrum progredimur, præcipua quædam capita Religionis nostræ proposituri, sed quæ pleraque talia sunt, ut ex nullis rationis, quantumvis politæ, principiis deduci queant. Hæc tamen quum gentilibus penitus ignota non fuerint, nec in singulorum scriptis occurrant, liquido apparet, & ista ab illis aliunde mutuata fuisse & simul contra hæreticos valet, quod hæc dogmata, quæ recentia isti crepant, canam omnino sapiant antiquitatem. Huc primo loco referimus Augustum Sacro Sanctæ Trinitatis Mysterium, quod sint tres personæ in Divinitate. Sicut autem hoc ad salutem obtinendam scitu maxime est necessarium, nam nisi Deum recte cognoscamus, eundem rite colere non possumus; ita a primordiis inde mundi dogma tanti momenti populo saltem, quem in proprium delegerat Deus, innotuisse & credere par est & viri docti pridem ostenderunt; ex quo deinceps ad Ægyptios

ptos aliasq; gentes ejusdem notitiam, multum licet successu temporis corruptam, pervenisse verisimile est. Non enim fortuito factum est, ut quum saniores Philosophorum gentilium Polytheismum valde averfarentur, in Divinitate tamen Trinum quoddam admiserint. Audiamus enim gravissimum PLATONEM, qui utramque sententiam comprobat. De unitate namque DEi passim loquitur & quidem apertius in *Epistola XIII. ad Dionysium*: τῆς μὲν γὰρ τριαδίας ἐπιστολῆς Θεὸς ἄρκει, Θεοὶ δὲ τῆς ἡττον, id est: *Seria igitur epistolæ initium est Deus, Dii autem non seria.* Idem quoque, quoties impune facere potuit, redarguit gentium πολυθεύτητα; & quod magis est, irridet. De Trinitate etiam in *II. epist. ad Dionys.* ita disserit: περὶ τῶν πάντων βασιλέα πάντῃσι, καὶ ἑκένῃ ἕνεκα πάντα. καὶ ἑκείνο αἴτιον ἀπαιτῶν τῶν καλῶν, δεύτερον δὲ περὶ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον περὶ τὰ τρίτα; id est: *Circa omnium Regem cuncta sunt, & illius causa omnia. Et ipse est omnium rerum pulchrarum causa, secundum circa secunda, & tertium circa tertia.* Atque in aliis locis mentionem facit τῷ Boni & Filii illius, nec non τῷ λόγῳ τῶν πάντων θειωτάτῃ (a). Satis pro gentili, qui cicutam extimescebat, si avitas superstitiones novis placitis convellere sustinuisset. Sed mitimus antiquissimos Græcorum Philosophos, sicco etiam pede præterimus tria Ægyptiorum maxima Numina, OSIRIN, ISIN & ex utroque genitum ORUM, atque Philosophorum, ætati Christi proximorum, scripta breviter lustrabimus. Sicut enim tunc fulgere cœperat sanior Philosophia, ita etiam lucis suæ radiis dogmata Ethnicorum late perfudit. In antecessum vero

ro observamus, quod mirari omnino conveniat, cur nonnulli Patrum ecclesiæ, qui primis vixerunt sæculis, parcius, immo obscure satis de Myſterio Trinitatis loquantur, quod non ignorantia tribuendum, sed inde factum videtur, quia nemo Christianorum dogma tanti momenti in dubium tunc vocare auderet. Interim tamen dogma a Christianis ea tempeſtate haud neglectum fuiſſe, docent σύγχεροι gentiliū Philoſophi. Vixit LUCIANUS ſæculo ſecundo & ſicut ſanctiſſima noſtra Religio ſudes ipſi in oculis fuit, ita eandem proſcindere non dubitavit; quo tamen eidem non tam obfuit, quam profuit. Ipſe inter alia in notiſſimo dialogo, qui Φιλόπατρις nomine inſignitur, inducit TRIPHONEM, qui CRITIÆ, *quemnam juraret Deum?* Interroganti reſpondet: *Ἐμμέδοντα Θεόν, μέγαν, ἄμβροτον, ἀρανίαν, υἱὸν Πατρὸς, πνεῦμα ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἐν ἑκ τριῶν, καὶ ἐξ ἑνὸς τρία* Ταῦτα νόμιζι ξῆνα, τὸν δὲ ἡγῶ Θεόν, id eſt: *Deum alte regnantem, magnum, æthereum, atque æternum Filium Patris, Spiritum ex Patre procedentem, unum ex tribus, & ex uno tria.* Hæc tu Jovem puta, hunc exiſtima Deum (b). Cæcus ſit oportet, qui non videt, quod LUCIANUS digitum heic intendat in Symbolum Chriſtianorum. Denique vel hinc conſtare arbitramur, primos Chriſtianos tres Perſonas in Divinitate & unicam tamen eſſentiam agnoviſſe, nec hanc de S. S. Trinitate doctrinam a Concilio Nicæni Patribus primum excogitatam fuiſſe, ſicut WHISTONUS aliique Antitrinitarii audacter nimis contendunt, & impio conatu aliis perſuadere operoſe nituntur.

(a) Vid.

(a) Vid. *Libr. VI. de Republic. & in Epinomide*. Quare Platonici imprimis arrisit, quæ JOHANNES Evangelista scripsit περί τῆς λόγῃς, adeo ut AUGUSTINUS fateatur, se a SIMPLICIO, Mediolanensium Episcopo, sæpius audivisse, quendam ex Platoniciis dixisse: *Aureis litteris describendum esse Evangelii Johannis initium & in conspicuis Ecclesiarum omnium locis proponendum*, De Civitate Dei X: 28. (b) Vid. *ILLI GIANI Philopatri oper. Ejus Tom. IV. p. m. 468.*

§. IV.

Alterum Religionis nostræ magnum mysterium merito ponimus, quod CHRISTUS, Salvator noster in sæcula benedictus, sit verus Deus & Homo. Quod humanam ipse habuerit naturam, vix ullus est, qui dubitat: Divinitatem autem Christi non solum plurimi gentilium, sed quidam etiam eorum, quos in gremio suo nasci & educari vidit Christiana Ecclesia, audacter impugnarunt. Sed hi fere sunt, qui extra Scripturam Sacram sapere & omnia mysteria ingenii sui curta decempeda metiri volunt. Quanto his sapientiores gentiles nonnulli, qui Christum verum esse Deum agnoverunt. Tacemus jam Centurionis illius effatum, cui crucifixio Christi demandata fuit, qui cum videret, totam fere naturam, deficiente atque animam exhalante Christo, deliquium pati, ipsum verum esse DEI filium aperte profitebatur (a). Cum enim domestici Scriptores hoc testimonium referant, non deerunt, qui ejus fidem atque auctoritatem sollicitabunt. De TIBERIO, Imperatore Romanorum, constat, quod cum ipse cognovisset miracula, quæ Salva-

tor noster ediderat, ipsum in numerum Deorum, quos coluit, referre decreverit (b). Pari modo ALEXANDER SEVERUS atque HADRIANUS, Christum pro Deo habuerunt, templa illi decreverunt, atque ad imaginem Ejus, quam in larariis suis constituerant, rem Divinam fecerunt (c). Audiamus imprimis JULIANUM APOSTATAM, qui odio licet plus quam Vatiniano in Religionem Christianam ferebatur, eandemque funditus extirpare nitebatur, de Christo tamen DEO in hunc modum differit: Τὸν γὰρ Ἰησοῦν ἔτε Παῦλος ἐτόλμησεν εἰπεῖν Θεόν, ἔτε Ματθαῖος, ἔτε Λυκάς, ἔτε Μάρκος, ἀλλ' ὁ χρηστὸς Ἰωάννης αἰσθόμενος ἦν πολὺ πληθὺς ἐαλωκός ἐν πολλαῖς Ἑλληνίδων καὶ Ἰταλιωτίδων πόλεων ὑπὸ ταύτης τῆς νύσσης. Et paucis interjectis. καὶ ὁ λόγος Φησὶ, σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσχηώσεν ἐν ἡμῖν, τὸ δὲ ὅπως λέγειν αἰσχυρούμενος, ἡδαμύδης αὐτὸν Ἰησοῦν ἔτε χριστὸν ἀχλὺς ἢ Θεὸν καὶ λόγον ἀποκαλεῖ, id est: JESUM neque Paulus DEum dicere ausus fuit, neque Matthæus, neque Lucas, neque Marcus, sed bonus ille Johannes, cum sensisset, magnam multitudinem in plerisque urbibus Græcis atque Italicis jam tum eo morbo captam esse. - - - Et verbum, inquit, caro factum est, & habitavit in nobis, sed quomodo dicere veritus; nullatenus autem eum neque JESum neque Christum appellat, usque eo dum DEum & Verbum nominet (d). Ex quo discimus testimonio, quod plurimi populi jam JOHANNIS ævo & antequam Evangelium ejus fuit promulgatum, de Divinitate Christi fuerint persvasi. Adeoque non satis admirari possumus cæcitatem Ariannorum, Socinianorum, aliorumque, qui in Scriptura Sacra non vident Divinitatem Christi adsertam, quam tamen

tamen in limpidissimo hocce speculo se satis videre fatetur gentilis, idemque acerrimus Christiani hominis hostis (e). Immo gentiles vitio verterunt Christianis, qui primis a C. N. sæculis vixerunt, quod alios omnes Deos rejicerent, atque solum Christum adorarent. Audiamus enim LUCIANUM, qui ita differit:

Ἐπειτα δὲ ὁ Νομοτέδης ὁ πρῶτος ἐπίσειν αὐτὰς scil. Christianis, ὡς ἀδελφοὶ πάντες ἐν ἀδελφῶν. ἐπειδὴν ἅπαρ παραβαίνετε, θεὸς μὲν τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρησώνται, τὸν δὲ ἀνεσκολοπισμένον ἐκείνου σοφιστὴν αὐτῶν προσκυνῶσι, καὶ κατὰ τὰς ἐκείνου νόμους βιώσι, id est: Deinde primus eorum legislator persuasit illis, omnes inter se fratres esse; deinceps postquam semel transgressi sunt, omnes Græcorum Deos repudiarunt, & solum crucifixum illorum Sophistam (f) adorant, & secundum Ejus leges vitam insitunt (g). CELSUS etiam de Christianis fatetur, quod ipsi Christum propter miracula ab eo patrata crediderint, verum esse Deum: Ἐνομίσατε αὐτὸν εἶναι υἱὸν θεοῦ, ἰπεί χαλὰς καὶ τυφλὰς ἰθερῶπτε; id est: credistis eum esse Dei filium ideo, quod claudos & cecos sanavit (h).

(a) Matth. XXVII. 54. Marc. XV. 39. (b) Vid. TERTULLIAN. in Apologet. Cap. I. (c) Vid. LAMPRIDIUS in vit. Alexandri SEP. Cap. XI. III. & XLIX. (d) Confr. CYRILLUS contra Julianum Lib. X. p. m. 327. (e) Vid. Reverend. Episc. SERENII Tract. Christendomens styrka af Hedningarnas omvändmen om Christo p. 49. (f) Nescio sane, an hoc blasphematore multo melior censendus sit Auctor libri, qui inscribitur Essai on Chinois dans toutes les Cours de L'Europe, qui Christum Salvatorem nostrum passim & ubique vocat CONFUTUM Christianorum. Dolendum omnino, quod inter Christianos

dentur tales Ethaicorum mimi, qui Sanctissima etiam Divinarum Personarum Nomina ad illorum mentem effingere & pervertere non dubitent. (g) *De morte Peregrini p. m. 277.*
(b) Vid. *ORIGEN, advers. Cels. Lib. II. p. 87.*

§. V.

Qui Christi nomen vel ignorarunt vel callide superprellerunt, ipsum tamen ut Servatorem & omnis mali averruncum religioso cultu sunt prosecuti. Huc imprimis referimus SIMPLICIUM, gente Cilicem, & Græcorum *Aristotelis* interpretum facile Principem, qui ita ingemiscit: τὸ τρίτον, τὸν ΣΠΗΡΑ ἱκετεύω ἀφελεῖν τῆς αἰῶς τὴν ἀχλὺν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ὀμμάτων, ὅφρα γινώσκωμεν εὖ, κατὰ τὸν ὕμνον, ἡ μὲν Θεὸν ἡδὲ καὶ Ἄνδρα, id est: Denique SERVATOREM comprecor, ut penitus abstergere velit omnem caliginem ab oculis animarum nostrarum, ita ut clare, sicut HOMERUS loquitur, & Deum & Hominem cognoscamus (a). Ex qua quidem oratiuncula Christianum quis diceret hunc SIMPLICIUM, nisi tam aliunde, quam ex libro suo, quem citat, symbolico adfatim constaret, ipsum gentilismo, velut infelici rupi, adhæsisse, atque a Christo longe adhuc abfuisse. Taceo alia huc pertinentia; silentio tamen non erit prætereundum, quid in isthoc negotio senserint Veteres Gothi. Fatemur equidem nomen Christi illis sub paganismo ignotum fuisse, talia tamen THORONI, Deo suo, tribuerunt, ex quibus colligi potest, famam Mediatoris inter illos percubuisse. Docuerunt enim, illum in hunc mundum venisse, ut mala tolleretur, omnia in felicem statum restitueret, iratum Deum

Deum placaret, & denique ut cum Diabolo, Gen-
ris Ulfwen/ Lupo infernali, atque peccato Mid-
gardis orimen pugnaret. Quod etiam strenue fecit,
& licet in certamine manus ejus fuerit vulnerata,
lupum tamen infernalem validis constrinxit pedi-
bus, & peccatum in mare præcipitavit, post quæ
facinora Thorerus veneno lupi adflatus decessisse
perhibetur (b). His certe gentilibus longe dete-
riores sunt illi Christiani, qui Divinitatem Christi
& opus redemptionis in dubium vocant & acriter
impugnant.

(a) Vid. GUIL. CAVE *Christianism. primit. Lib. III. p. 65.*

(b) Vid. DALINI *Histor. Patr. Tom. I. pag. 126. 128.*

§. VI.

Cum Divinitate Christi Ejusque plenaria satis-
factione pro peccatis nostris æcto adeo nexu con-
juncta est Ejus resurrectio a mortuis, ut hæc fidei
nostræ de illis sternat fundamentum. Sicut enim
mors est stipendium peccati; ita Christus, qui o-
mnium hominum peccata in se adsumsit, mortis
quoque potestati fuit obnoxius: at quum ipse si-
mul sua passione & morte plene satisfecisset pro
nobis, non potuit diutius in sepulcro detineri, quam
summa ipsius sapientia necessarium duxit, ut de
morte ejus penitus convinceremur. Quare tertia post
obitum die a mortuis resurrexit, atque ita adfatim
probavit, se & verum esse DEum, & simul se sa-
tisfecisse pro omnium hominum peccatis. De hac

Salvatoris nostri resurrectione non tantum ingenue atque simplici modo, ne verborum argutiis cuiquam fucum facere viderentur, loquuntur Evangelistæ & Apostoli, sed etiam Judæi, quibus Christus, Ejus facta & miracula fides in oculis fuerunt, nec non ipsi gentiles. Ad istos referimus imprimis JOSEPHUM, qui licet ipse Judæus fuerit, de Christo tamen Jesu egregium hocce perhibet testimonium: *Ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν Θείων Προφῆτῶν ταῦτα καὶ ἄλλα μυρία θαυμάσια περὶ αὐτῶ ἱερηκότων*, id est: *Post triduum enim rediit vivus ipsis apparuit, sicut Divini Prophetæ hæc aliaque innumera prodigia de eo nuntiaissent* (a). Ad gentiles dum nos convertimus, statim occurrit CELSUS, qui resurrectionis Christi mentionem quidem facit; sed ita tamen, ut illam mox pinguibus Epicureorum, quorum sectæ addictus fuit, placitis convenienter explicet; resurrectionem Christi umbram tantum ejus appellitans (b). Sincerius est PORPHYRII testimonium, qui aperte testatur, quod *Dii ipsi essent professi, Christum summe religiosum, immortalemque fuisse* (c). Piura forte & planiora de re tanti momenti nobis constitissent, si acta PILATI, quorum mentionem passim faciunt scriptores, ad nos pervenissent.

(a) Vid. *Antiquit. Libr. XVIII. cap. IV.* Cui addatur vetustissimus Judæorum Doctor & Princeps R. *Jehuda Hacadosch* citat, ab HUETIO in *demonstrat. Evangel. p. m. 1026.* (b) Vid. *ORIGINIS Libr. contra Celsum.* (c) Vid. *EUSEBII Demonstrat. Evangel. Libr. III.*

§. VII.

Quam gravis fuerit & etiamnum sit controversia inter Lutheranos atque Calvinianos de vero sensu verborum institutionis Sacrae Coenae, an eadem litteraliter an vero metonymice essent accipienda, vix quemquam fugere potest: Sicut etiam constat, quod Theologi nostri firmissimis ex Scriptura Sacra depromptis argumentis probaverint veram praesentiam corporis & sanguinis Christi in Sacra Coena. Huic dogmati si non robur, multum tamen lucis accederet, si sententiam primorum Christianorum, qui veram salutis doctrinam ex ore Christi & Apostolorum Ejus hauserant, paullo penitius nobis perspectam haberemus. Sed quum hi vitam inter extrema quævis traherent, atque libros ipsorum, sua claritate foeditatem Ethnicarum superstitionum monstrantes, comburendos operose curarent Imperatores, ex Christianis primitivæ Ecclesiæ pauca discimus, quæ ad veram hujus indolem pertineant. Audiamus igitur gentiles, eisque permittamus Christianos probris laceßere, modo micam veritatis ex his colligere liceat, imitantes ita THEMISTOCLEM, qui feroci Spartanorum Regi EURYBIADI quondam dixit: *Feri, modo audi.* Calumniabantur autem Ethnici Christianos, quod in mysteriis suis fuerint *Anthropophagi*, & *miris commentis de Pueri ab illis mactato & comesto traducebant* (a). Cum vero ipse JULIANUS *Apostata* (b), ut alios reticeam, laudet Christianos ob morum integritatem, æmulatione gentilium dignam

gnam, quis quæso non videt, quod isthæc calumnia aliquid in recessu habeat, & quod gentiles ita respexerint ad dogma Christianorum, quo profitebantur, se in Sacra Cœna manducare corpus & bibere sanguinem Christi. En! igitur non contemnendum argumentum in gratiam Lutheranorum contra Calvinianos.

(a) Vid. GUDII *Paganus Christianorum laudator & fautor. Sect. I. Cap. I. §. IV. Et RHODINI Dissert. de usu & utilitate Historiarum p. 9.* (b) Ita vero scribit ad ARSACIUM Galatiæ Pontificem: *Cur hanc sacrorum mutationem sufficere posse credimus, neque ad ea respicimus, quibus impia Galileorum (ita Christianos vocat) Religio creverit, id est: ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuorum sepultura positam & ad Sanctimoniam vitam, quam simulant. Quorum singula a nobis vere exsequenda esse censeo.* Vid. *Epistolam LIX. p. 429. & ex ea SOZOM. Histor. Eccles. V. 16.*

§. VIII.

Quæ de Angelis, eorum ordinibus atque ministerio nobis constant, talia sunt, ut sphæram ingenii humani, sibi relictæ, superare videantur. DEum quidem, si alia nulla existentiae & attributorum ejus forent argumenta, ex operibus tamen Ejus quodammodo agnoscimus, sed quid Angeli præstiterint, quum ratio non adsequatur, nec de illis luculenter differere potest. Fateor equidem, quod in antiquissimis ZOROASTRIS atque ORPHEI Scriptis mentionem Angelorum fieri, a nonnullis perhibeatur; quod si verum fuerit, profecto vel per traditionem vel per

per conversationem cum illis, quibus Divina oracula fuerunt commissa, ad eorum cognitionem pervenerunt. At quod ZOROASTREM attinet, in ejus oraculis, quæ supersunt, nullibi vidimus Angelorum mentionem factam. Paulo perplexior est de ORPHEO res, cui nempe hi tribui solent versus:

Σὺ δὲ θρόνῳ πυρέντι παρεῖσιν πολύμοχθοι

Ἄγγελοι, οἷσι μέμνητε θεοτοῖς, ὡς πάντα τελεῖται.

id est: *Candenti tuo solio circumstant valde laborantes Angeli, qui curam agunt mortalium, donec omnia sint perfecta.* Sed an hi genuini satis sint in tanta præsertim carminum, ORPHEO falso tributorum, copia multi dubitant. At primos Christianos de ordinibus Angelorum fuisse convictos, cum aliunde, tum ex PROCLUSO constat. Hic enim monet, JAMBlichum doctrinam de Archangelis reprehendisse ideo, quod PLATO nullam horum fecisset mentionem, quibus subjungit: ἔδῃ Φιλόσοφος ὁ τρόπος ἔτος τῆς θεωρίας, ἀλλὰ βαρβαρικῆς ἀλαζονείας μεσός; id est: *Neque Philosophicus hic speculandi modus, sed barbaricæ ostentationis plenus (a).* Quid sibi velit βαρβαρικὴ ἀλαζονεία vel ex JULIANO discimus, qui isthoc nomine disciplinam Christianam insignire siveit (b).

(a) Vid. PROCLUS in *Timæum* lib. 1. p. 41. (b) Vid. JULIANI *epist.* LXIII. p. m. 454.

§. IX.

Dari vitam, post hanc ærumnosam, aliam, ex consideratione Justitiæ atque Bonitatis Divinæ colligit quidem

dem ratio; ita tamen ut graves dubitationum procel-
las, quibus cum interdum colluctatur, mitior Spiritus
Sancti aura temperet & contiscere jubeat. De futura
vita passim loquuntur gentiles, qui camporum Elysio-
rum hospites constituunt probos, sicut impios in orco
diris agitari cruciatibus, firmiter docuerunt. Enimvero
quo clariorem vitæ æternæ cognitionem habuerunt
primi Christiani, eo etiam tranquilliori animo calami-
tates & tormenta quævis sustinuerunt; probe gnari,
quod per immerita supplicia ipsis via pateret ad æ-
ternam gloriam & gaudia nunquam cessatura. Hoc de
illis fatetur LUCIANUS, quamvis simul gravissimis
probris eos lacestat: *πειρίκασι γάρ, inquit, αὐτὸς οἱ κα-
ποδαίμονες τὸ μὲν ὅλον ἀθάνατοι εἶναι, καὶ βιώσεσθαι τὸν
αἰὲ χρόνον, id est: Etenim sibi persvadent miseri illi, se
omnino immortales fore & perpetuo victuros.* Quibus
addit: *παρ' ὃ καὶ καταφρονεῖν τῆ θανάτου, καὶ ἐκόντες αὐ-
τῆς ἐπιδιδόασιν οἱ πολλοί. hoc est: Idcirco mortem con-
temnunt, & multi ultro se occidendos tradunt (a).* Quo-
bus potissimum indicat Martyrum constantiam in rigo-
re mortis subeundo, quæ tanta fuit, ut gentiles etiam,
qui durissima gerere pectora credebantur, in stupo-
rem verterentur, & quidam eorum Divinam religio-
nis Christianæ indolem agnoscerent, agnitamque am-
plecterentur. Propter hanc spem melioris futuræ vitæ
Christiani a Gentilibus dicti fuerunt *ἐλπισταὶ*, quos in
hunc modum describit PLUTARCHUS: *οἱ προσαγο-
ρευθέντες ἐλπισταὶ φιλόσοφοι συνήκτικαί τ' εἶναι τῇ βίῃ τὸ
ἐλπίζειν ἀποφάνονται, id est: Philosophi, Elpistici appella-
ti, vitam potissimum spe contineri adfirmant: eaque ab-*
scissa,

scissa, & oblectatione, quæ ex ea oritur, vitam non posse tolerari (b). Exprobrat eandem Christianorum spem CÆCILIUS apud MINUTIUM FELICEM (c): *Aniles, inquit, fabulas adstruunt, renasci se ferunt post mortem, & cineres & favillas: & nescio qua fiducia mendaciis suis invicem credunt: putes, eos jam revixisse: Anceps malum & gemina dementia cælo & astris, quæ sic relinquimus, ut invenimus, interitum denunciare; sibi mortuis & extinctis, qui, sicut nascimur, ita interimus, eternitatem repromittere.*

(a) Vid. LUCIANI Oper. Tom. II, p. 559. seq. (b) In *Questionibus convivalibus* Libr. I, C. 4. (c) Cap. XI.

§. X.

Hæc ea sunt, quæ circa præsens argumentum tenuis nostra Minerva proferre constituit. Eant nunc, qui salutiferam nostram Religionem, quod omnia ejus momenta ingenio suo adsequi nequeant, temere impugnant, eant, inquam, ad gentilium Philosophos, quos tantopere admirantur, videantque partim quod hi nihil nocuerint Religioni, quod non argumentis sed argutis tantum vel convitiis candidam hanc cæli filiam sint aggressi, partim quod testimonia de primitiva Ecclesia nobis præter spem & opinionem suam reliquerint, quibus carere nullo modo vellemus. Discant ad obscuras horum tædas ea, quæ ex pleno Scripturæ Sacræ lumine cognoscere nolunt; nec illis sint deteriores aut rudiores, qui barbari tenebris fuerunt involuti. Di-

scant denique ex PLATONE, veterum Philosophorum Coryphæo, viribus ingenii sui, cujus hebetudinem atque infirmitatem toties experiuntur, posthac diffidere, nec inquirere negligent illum portum, quem inter vitæ procellas ipse illis proponit scilicet λόγον Θεῶν τινα (a), quem Scripturam Sacram a PETRO Θεῶν καὶ βασιλέων λόγον dictam (b), agnoscimus. Sic DEUS, qui ipsa est veritas, fulgore verbi sui eos collustrabit, ut de veritate religionis Evangelicæ multo firmitus, quam per gentilium effata fieri potest, convincantur.

(a) Vid. PLATO in Phædone p. 604. oper. Tom. II. (b) 2 Pet. 1: 19.

S. D. G.

Morum pariter ac doctrinæ elegantia conspicuo
DOMINO AUCTORI.

Quam diligenter in studio litterarum verferis, Amice Honoratissime, satis superque indicat præsens dissertatio Tua, egregie admodum elaborata, in qua singularis Tua industria & diligentia eximium in modum sese produnt. Mei itaque officii plane immemor essem, nisi hac opportuna fruerer occasione, latitiam meam testatam reddendi; præsertim quum a multis retro annis varia amicitiae Tuae expertus sim documenta. Decurre alacriter, ut cœpisti, stadium in his Musarum castris, feliciter molestias devora; Sic Divina Providentia, quæ sedulam virtutis atque eruditionis cultorum agit curam, laboribus Tuis adfatim benedicet & uberrimam diligentiae ac morum messem Tibi propediem concedet.

ANDREAS FORSELIUS.